

Píše Manfred Weinberg

(E*forum, 11. 09. 2019)

Theodor W. Adorno napsal kdysi o textech Franze Kafky: „Každá věta říká: interpretuj mě, a žádá to nestrpí.“ (Aufzeichnungen zu Kafka [Poznámky ke Kafkovi]. In: *Gesammelte Schriften* [Sebrané spisy], Sv. 10, Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1977, s. 255.) To je dáno také tím, že Kafkovy texty jsou v podstatě dobře přístupné: Jazyk je prostý, po věcné stránce vždy přesně víme, o čem je řeč (i když se jedná o tak podivné věci, jako je proměna muže v obtížný hmyz). Ale právě to činí z otázky po smyslu nutnost. Manfred Engel shrnul průsečík různých interpretačních metod, jimiž bádání ke Kafkovi na tuto potíž reagovala, takto: Jejich společným rysem je, „že [...] to ‚podstatné‘ ‚za‘ nebo ‚pod‘ ‚nepodstatným‘ textovým povrchem nehledají, nýbrž že už to našli. Před každou interpretací vědí, kam text směřuje, směřovat musí – a akt interpretace spočívá především ve vytvoření (více či méně) srozumitelného vztahu mezi povrchem textu a tímto ‚významem‘“ (*Kafka lesen – Verstehensprobleme und Forschungsparadigmen* [Číst Kafku – Problémy s porozuměním a výzkumná paradigmata]. In: Bernd Auerochs / Manfred Engel: *Kafka-Handbuch* [Kompendium ke Kafkovi], Stuttgart: Metzler, 2010, s. 424). Takovým způsobem lze do Kafkových textů interpretovat vše. Studie, která zde bude prodiskutována (**Marcel Krings: Franz Kafka: Der ‚Landarzt‘-Zyklus. Freiheit – Schrift – Judentum** [Franz Kafka: Cyklus ‚Venkovský lékař‘. Svoboda – písmo – židovství]. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2017), ukazuje alespoň toto velice výstižně ve svých přehledech dosavadního výzkumu na začátku každé jednotlivé interpretace. Po právu je tu položena otázka: „Jak relevantní [...] je výklad, [...] [který] jen připojuje k nekonečnému poli interpretací jednu další?“ (s. 8)

Marcel Krings staví proti přístupu „anything goes“ hermeneutické čtení. Jde o to, „historicky vypracovat z kontextu díla, deníků, dopisů nebo žánrů témata a intence Kafkovy literatury“ a „prokázat je na základě textu“ (s. 10). Adornův výrok nicméně naprosto platí i pro ‚hermeneutický kroužek‘, takže i Krings postupuje tak, jak to popsal Engel: Předem určí tři pro něj rozhodující interpretační aspekty a mnohoslovně pak dokazuje jejich přiměřenost.

Kategorie „Svoboda“ označuje Kafkovu snahu „provádět transcendentálně-kritickou reflexi“ (s. 12). Sebevražda je tu vybrána coby hlavní řešení existenciální problematiky člověka. Kafka napsal: „První známkou začínajícího poznání je přání zemřít.“ (*Nachgelassene Schriften und Fragmente II* [Spisy a fragmenty z pozůstalosti II]. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1992, s. 116 [odteď pouze jako: KKAN II].) Krings to dává do souvislosti s větou na konci románu *Proces*: „Logika je sice neotřesitelná, ale člověku, který chce žít, neodolá.“ (*Der Proceß*. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1990,

s. 312.) Kategorie „Písmo“ shrnuje Kafkův vztah k jazyku. V jednom ze Siřemských aforismů se praví: „Řeč může být použita pro všechno mimo smyslový svět pouze v náznacích, ale nikdy ani trochu coby srovnání, protože jazyk stejně jako smyslový svět pojednává pouze o majetku a jeho vztazích.“ (KKAN II, s. 126.) Krings z toho vyvozuje (s. 15): „Tak Kafka našel úlohu své literatury“: Jazyk musí „být vyproštěn ze svých pozemských relací a stát se svobodným“ (s. 15n.). Dále – a to je vyjádřeno heslem „Náboženství“ – jsou prý Kafkovy texty „příspěvkem ke specificky židovské literatuře“ (s. 13). Byly zaměřeny na „nové židovství“ (KKAN II, s. 191), jak to Kafka jednou zmínil v *Dopise otci*.

Neustálá reflexe těchto tří aspektů prý zaručila „obsahovou kontinuitu povídek“ (s. 28) v knize *Landarzt* [Venkovský lékař], což odpovídá oné „selffulfilling prophecy“, již Engel označil za základní vzorec všech Kafkovských filologií. Je zarážející, že se Krings neřídí jedním požadavkem hermeneutiky: jednotou interpretace. Každou povídku prochází třikrát a aspekty nespojuje do přesahujícího celku; přesto má být tímto způsobem prokázána koherence povídek. Takovou koherenci nelze přiznat ani Kringsově knize – je to spíše sbírka jednotlivých interpretací. Je každopádně nemilé, že v každé kapitole stále znovu nacházíme podrobné citace textových pasáží, na nichž Krings svou interpretaci zakládá.

Ne vždy jsou Kringsovy badatelské přehledy dostatečně informované. U povídky *Schakale und Araber* [Šakali a Arabové] chybí interpretace, které šakaly a Araby vykládají jako Čechy a Němce. Krings sleduje linii obvyklé identifikace šakalů s židy: „To, že šakali usilují o ‚čistotu, nic než čistotu‘ [...] a svou tradici odvozují od ‚matky [...] a její matky a dál od všech jejích matek až k matce všech šakalů‘ [...], odkazuje na židovství.“ (s. 131) Samozřejmě lze v řadě matek spatřovat matrilineárně ‚zdeděné‘ židovství; ale nějakou mýtickou pramatku židovství nezná. Krings proto zabudovává tuto souvislost spíše libovolně jiným způsobem: „Od počátku věků, ode dnů ‚matky všech šakalů‘ [...] si židé stěžují na nepřízeň doby a okolností, místo aby se navrátili do své vlasti. Tím je míněno: Místo aby židé běhali za cizími, měli by se rozpomenout na zákon.“ (s. 134) Podobné závěry jsou typické pro celou knihu: „to má znamenat“ (s. 32 aj.), „chápal“ (s. 52 aj.), „jedním slovem“ (s. 55 aj.), ale ve všech případech se jedná spíš o tvrzenou než prokázanou evidentnost. Houfně se také vyskytují jednoznačná ztotožnění – Venkovský lékař je „onen židovský léčitel, jenž je zván Mesiášem“ (s. 60), Odradek z povídky *Die Sorge des Hausvaters* [Starost hlavy rodiny] „je asimilovaný žid“ (s. 217) nebo „Červený Petr [opice z povídky *Bericht für eine Akademie* [Zpráva pro jistou akademii]; M.W.] je žid“ (s. 298). To je sice v souladu s Kringsovým nárokem na jednoznačnost, často přitom ale přehlíží důležité aspekty. V případě matrilineární ‚kultury‘ šakalů je to odvození ‚biologické‘ reprodukce od mýtického prapočátku, které je důležitým aspektem vztahu přírody a kultury, v povídce reflektovaným, což právě ‚přesahuje‘ příliš snadnou identifikaci šakalů s židy.

Zarážející jsou u hermeneutické interpretace očividné chyby při čtení. Krings tak píše: „Starý šakal ví: Je to ‚velmi starý spor‘, který má svůj původ ‚zřejmě v krvi‘ [...]“ (s. 130) Toto přisouzení v textu ale následuje po „řekl jsem“ (Franz Kafka: *Drucke zu*

Lebzeiten [Tisky vydané za života] Frankfurt a. M.: S. Fischer, 1994, s. 271), čímž pádem se jedná o domněnku vypravěče, což je významný rozdíl. Také konec interpretace obsahuje nepřesnost: „Nechtěl [Kafka; M.W.] prý, aby se jeho povídka chápala jako ‚podobenství‘ dobového dění, jak sdělil Buberovi, ale aby byla v časopise *Jude* zveřejněna jen jako ‚zvířecí povídka‘ [...]“ (s. 139) V Kafkově dopise Buberovi se ale praví pouze: obě povídky *Schakale und Araber* a *Bericht für eine Akademie* „nejsou vlastně podobenství“ (Franz Kafka: *Briefe [Dopisy] 1914-1917*. Frankfurt a. M.: S. Fischer, 2005, s. 299), o „podobenstvích dobového dění“ se nemluví a toto nedorozumění jde asi na vrub Kringsovu aktualizujícímu výkladu.

Krings také neustále porušuje vlastní ‚pravidla‘. O povídkách *Eine kaiserliche Botschaft* [Císařské poselství] a *Beim Bau der chinesischen Mauer* [Při stavbě čínské zdi] v interpretaci tvrdí, že Čínou je vlastně míněno Rakousko-Uhersko: „Parabolické a alegorické výklady musí ve všech bodech odpovídat tomu, co bylo míněno, jinak nejsou udržitelné.“ (s. 183) To mu ale nebrání v tom, aby pro čínskou zeď nenavrhl rozřešení, jež je v jeho očích ‚neudržitelné‘: „Části zdi lze tedy nakonec chápat coby slova a věty jakéhosi - *jediného* - písma, díry mezi nimi jako mezery v tištěné podobě.“ (s. 196) Pokud má Adorno pravdu, že Kafkovy texty nestrpí interpretaci, pak je taková luštitelská alegoreze, kterou je Kringsova kniha prodchnuta (a jež dominuje i skoro celé ‚kafkologii‘), beztak špatnou metodou.

Tato studie rozhodně nedosahuje cíle konečně představit fundovanou interpretaci textů Franze Kafky. Také Marcel Krings nakonec „jen připojuje k nekonečnému poli interpretací jednu další“. Ve zvolené ‚metodě‘ lze nicméně pokračovat takřka „ad infinitum“: Po studii ke sbírce *Landarzt* následovala v roce 2018 publikace *Franz Kafka: ‚Beschreibung eines Kampfes‘ und ‚Betrachtung‘. Frühwerk - Freiheit - Literatur* [Franz Kafka: ‚Popis jednoho zápasu‘ a ‚Rozjímání‘. Rané dílo - svoboda - literatura] (Heidelberg: Universitätsverlag Winter). A brzy má ve stejném nakladatelství vyjít *Franz Kafka: Der ‚Hungerkünstler‘-Band und letzte Fragmente. Spätwerk - Freiheit - Judentum* [Franz Kafka: Povídková sbírka ‚Umělec v hladovění‘ a poslední fragmenty. Pozdní dílo - svoboda - židovství].

Přeložila Petra Lieblová

Marcel Krings: *Franz Kafka: Der ‚Landarzt‘-Zyklus. Freiheit - Schrift - Judentum*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2017, 341 s.

www.ipsl.cz